

20 kroků Oklahoma

Josef Hejzlar

Když jsem vzácně přijížděl domů, zašel jsem na hřbitov, byla to nádherná procházka lesem a třešňovkou. Poblíže brány se mi vždy vybavila postavička stařenky s konvemi. Byla celá ohnutá, ale hlavu nesla zpříma, jakoby chtěla vidět na lidi. Teprve později jsem se dozvěděl příčinu tohoto zvláštního posazení hlavy. Byl to příběh, který začal vyprávět můj děd a který se předává z pokolení na pokolení jako zlaté hodinky nebo také podoba tváře. Poslechněte si jej v celku, jak došel až k mé generaci, která jej může doplnit jen zmíněnými setkáními u vrat hřbitova nebo na kopci nad nádražím.

„Do Ameriky musíš, kamaráde, jestli chceš něco mít a něčím být“, řekl jeden z pivní společnosti v hospodě „U Sasanky“.

I.

Kdo žije na jednom místě v ustavičných nesnázích, má pocit, že na něj všechno padá, zdá se mu obloha nízká, horizont blízký, nemá žádný rozhled, ještě tak k nejbližším kopcům, a tam nic není. Chce odsud utéci a opravdu utíká. Ale uteče? O to právě jde v tomto pravdivém a skoro kriminálním příběhu.

Takovým přidušeným místem s nízkou oblohou bylo svého času jedno východočeské městečko. Barevna, pivovar, koželužna, pila, soud, věznice, jatka, škola, tucet hospod, kostel a hřbitov – to bylo běžné vybavení provinční obce na sklonku rakousko-uherského panování. Z oprýskaných a pomočených koutů čišela zatuchlá bída a staleté usazeniny loje a sazí. Město bylo sice trochu otlučené a zapšklé, zato nejbližší okolí bylo plné vůně a svěžích barev. Kdo měl majetek nebo stálou práci, docela dobře si tu žil. Ale někteří muži práci neměli. Potloukali se po městě, postávali na rozích a pozorovali těžké pivovarské koně, jak táhnou svůj obrovský náklad od hospody k hospodě. Čekali, až je někdo zavolá, aby za půllitr piva pomohli složit sudy do sklepa, nebo něco takového. O pivu se říkalo, že je to tekutý chléb, a tak ti strejci a mládenci měli takový malátný dojem, že si ke svému chlebu přeci jen přišli. Někdy ho trochu v plechovce přinesli ženě i dětem. Zedník Jan Kozák, menší rozložitý chlapík světlých vlasů a vousů, asi pětadvacetiletý, byl jeden z těch, co čekali na zavolání, ale o pivo moc nestál. Ani jeho o něco mladší žena Marie, téměř stejně vysoká, trochu pihovatá kolem nosu, jinak celkem hezká brunetka. Teprve nedávno se vzali. Lidé o nich říkali, že jim prší do nosu, druzí do nich na potkání hučeli, že tady, v tomhle zapadákově, jim štěstí nepokvete.

Na to by ostatně přišli po čase sami. Ať tak či onak, začali šetřit na cestu. A kam jinam než do Ameriky. Komu tenkrát nescházela odvaha a dobré zdraví a chtěl se mít trochu lépe než ti půllitroví ubožáci, ten se hnal za velkou louž, jak se tu světácky říkalo oceánu. Tam byla země zaslíbená, plná zlata a báječných šancí ho nahrabat. Ušlápnutí a bezradní Čecháčkové odjížděli po tisících, z každé obce aspoň dva tři. Většina z nich jakž takž uspěla, ale málokdo se vracel do staré vlasti.

Cesta byla drahá, bylo potřeba dlouho šetřit nebo se zadlužit. Kdo spěchal a nebál se riskovat, ten se protloukal jako topič nebo sluha na lodi. Kozák měl rád dálky a výšky, ale zdaleka nebyl dobrodruh. K práci byl jako dobrý pivovarský kůň – zapřáhnout a pořádně táhnout. Chtěl si pěkně spořádaně odjet za prací a vůbec nestál o to přikládat pod kotel

nebo posluhovat jiným. Byl zvyklý na bílý den a dobrý „luft“ kolem zdí, na vůni vápna a zvuk cihel při skládání. Byl také zvyklý na pohyb slunce a změny, které přináší, a když se stmívalo, rád se ohlédl na hotové dílo – kus rovné zdi nebo nahrubo postavený barák s glajchou nahoře.

Bydlel se svou ženou v horní části města v malém zadním domku, jehož neomítnuté zdi se na spodku začínaly rozpadávat od zemního vlhka. Tohle přikrčené stavení, které patřilo vzdáleným příbuzným - jejich domácím - sloužilo dříve jako skladiště koloniálu, pak jako zámečnická dílna a nakonec jako chlívek pro kozy. Po všech uživatelích zůstalo trochu toho příznačného pachu, který se pevně zažral do pórů cihel. Zato okolí domku bylo příjemnější. Na severu byl dům, dvorek a kůlny domácích – Kalvodových, ale na ostatních stranách se rozkládal sad s rovnými řadami jabloní a hrušní. Kolem zadního plotu s brankou – asi třicet metrů od domku Kozákových – vedla cesta k nádraží.

Blížkost nádraží a pravidelné pískání vlaků podněcovaly Kozáka k cestování. Každý ranní dělnický vlak před pátou ho budil ze spaní. Zaslechl jen trochu hlučnější odjezd – ostře zasyčela pára, a potom následovalo několik pomalých a mocných zasupění, která se vzápětí rozsypala do drobných překotných výbuchů, jak lokomotiva prudce zabrala. Vypadalo to jako by se vlak zasmál radostí, že už zase konečně jede dál. Supění se stávalo pomalejším a pravidelnějším, bylo zřetelně slyšet nárazy kol na spáry kolejnic a celý ten jitrní koncert zakončilo táhlé teskné zapískání před odjezdem vlaku do zatáčky před oborou. Marie se jednou probudila a podle dechu poznala, že Jan v posteli sedí a naslouchá do tmy. V dálce se ozvalo slabé zapískání, a tehdy Marie pochopila, čemu vlastně její muž naslouchá. Daleko v zamžených rovinách slunce zažehlo jakési okno a vyslalo oslnivý třpyt, jenž lákal k cestám do neznáma a vybízel - jen vstupte!

II.

Ted' s Marií schovávali každý krejcar. Přesněji řečeno, strkali ty ušetřené penízky do slamníku, jak bylo tehdy všude zvykem. V rozmlácené slámě byla ted' jejich lepší budoucnost. Jan paběrkoval po práci kde se dalo. Někde postavil chlívek, jinde kus cihlového nebo kamenného plotu, obrubník na hrobku, přístavek, podpěru, chodníček, cihlovou podlahu, vynášel také žumpu, lámal kámen, skládal sudy, v zimě sekal na řece led a svážel z lesa pokácené stromy. Zimu měl rád. Když noční vánice zasypala koleje hlubokými závějemi, kynul mu slušný výdělek. Na trati to spěchalo. Vlak stál lidem za zády, netrpělivě supěl a lopaty nezaměstnaných dělníků se jenom míhaly. Bílý prach

vzlétal k ledovému blankytu, na chvíli se zatřpytil a klesal jako mlhavý obláček do příkopu.

Marie poklízela v lepších rodinách, šila cejchy, prala, spravovala pánské i dámské prádlo, žehlila, někdy zašla i do zámku v údolí, kde si německé princátka potrpělo na škrobené límce a lůžkoviny navoněné levandulí. Nejvíce se nadřela u domácích Kalvodů. Na podlahách a oknech jejich patrového domu si musela odpracovat nájem za tu mizernou barabiznu nasáklou vlhkem a smradem. Když to Jan spočítal, přišel ten nájem asi na trojnásobek částky, která byla v tomhle beznadějném městě obvyklá. Marně své ženě vytykal její vydfidušské příbuzné, řekl „po přízni řízni“, Marie zas něco o kovářově kobyle, tím myslela, že je zedník a nepostaví si vlastní dům, a zedník Jan si pomyslel, nač bych tu něco stavěl, když nám tu štěstí stejně nepokvete, lépe stavět mrakodrapy v Chicago, kde vládne český starosta, než chlívky ve „Lhotě“. Raději toho nechali.

Jan Kozák měl ze svého hlediska samozřejmě pravdu. Byl v nejlepším věku, kdy se dá se svým osudem něco podniknout. Mezi dvacítkou a třicítkou je síla, odvaha i rozvaha, ale jak se překročí třicítku, člověk se rád zabydlí v malém, nuzném, ale bezpečném hnízdečku starého domova. Janovi se vůbec nelíbilo, že staví chlívky pro kozy a hřbitovní zdi, a to je ještě rád, když takovou práci sežene. „Dostat se tak k pořádné cihle!“, říkal si Kozák a ve skrytu duše toužil zažít ten nádherný koncert chlapské spolupráce, kdy zvoní cihly, voní vápno, skřípou kolečka a rumpály, vískající ženské, které přidavači obtěžují, a zdi rostou a rostou do strmé výše až vznikne velký dům, o kterém může vyprávět svým dětem – „ten jsem také stavěl“. Chtěl stavět pořádné domy a rozhlížet se po světě z padesátimetrových výšek, a ne se plazit při zemi plné slepičinců, pucovat cihly od hnoje a plísně, stavět zdi proti tchořům a kopat do slepic. A brát pravidelnou výplatu a odevzdávat ji své ženě a ne dostávat za svou práci vajíčka a švestky. A tak se tenhle Kozák docela dětinsky těšil, jak bude stavět Boston, Chicago, Detroit, Baltimore, snad i San Francisco, celou Oklahomu.

Muži, co se ze států vrátili, nosili široké klobouky, měli zpočátku hodně peněz a povážlivé chování. Ledacos vyprávěli – s odstupem času vzpomínali jen na to dobré. Kozák je vyhledával a naslouchal jejich řečem, slyšel zmatené výroky a fragmenty vzpomínek či spíše přežívajících obrazů, jako „tam je jiný vzduch než tady“, „tam je to jiný kafe...“ nebo „člověče, tam jsou celý lesy magnólií“, „lidi tam vůbec nechoděj pěšky“ a dále „hrozně se tam spěchá, i dobytek je celej uhoněnej“. Jeden se chtěl blýsknout a říci něco zcela originálního: „Jó, víš, hošánku, na jedny straně Atlantik, na druhý Pacifik a mezi tím pěkný fofr.“

A také slyšel: „Vydělat? Jó, vydělat se tam dá, ale musíš sebou pěkně mrskat. A na to musíš mít, kamaráde, moc dobrý zdraví, a taky dobrý nervy. Jinak zdechneš a ztratíš se, jako když plivne do trávy...“

Chlívky a vydrhnuté podlahy vynášely málo, jenom krejcary, ale potřebná suma se nakonec přeci jen dosypávala, pečlivě ukrývána a znovu a znovu přepočítána. Už se dalo odhadnout, kdy se ten kapitál dosype a kolik cihel ještě zbývá položit a kolik škopků špíny vylít. A konečně všechny cihly byly položeny a škopky vylity a den odjezdu stanoven – všechno teď špelo k tomu okamžiku, jako když včely směřují ke svému úlu před deštěm.

III.

Blížil se den odjezdu, Kozák ještě stihl postavit zeď proti tchořům ze starých cihel, smrdutých a olezlých, ze zbouraného prasečího chlívku, aby sedlák ušetřil. Stál v marastu, celá plocha byla pokryta slepičinci a uprostřed toho neřádstva páchlo hnojiště, od něhož vytékala močůvka na všechny strany. Zkrátka, typické české hospodářství. Zedník Kozák toho měl dost, ošklivilo se mu to.

Nízko nad lesem plného tchořů se valila modrošedá bachratá mračna směrem k zedníkovi, který dokončoval zeď. Vlaštovky prudce nalétávaly na neviditelné cíle nízko nad zemí, vlhkost vzduchu, pach hlíny a žumpy prozrazovaly blížící se dešť. Za půl hodiny bude pršet, v noci dešť ustane, bude kapat se stromů, a listiví a obratní tchoři se vydají na slepice, pomyslel si Kozák. Před přívalem deště se schoval do sadu a přimknul se ke kmenu. Stékala po něm voda, ale prudkost deště se pod listím zmírnila. Byl to jabloňový sad. Kousek u cesty byla čerstvě vykopaná jáma. Je to budoucí studna, ale už má svou tragickou historii. Minulý týden do ní spadla jedna selka, když šla v noci krást jablka. Našli ji až druhý den už v bezvědomí v blátivém dně studny. Podle udupaného trávníku se tu asi hodně lidí napáslo na zvláštní podívané. Kozák se vracel z práce domů a když kráčel cestou kolem pole, náhle se zastavil. Jeho pozornost upoutal záblesk. Sehnul se a zvedl z brázdy lesknoucí se střepe omytý deštěm. Znovu se rozhlédl, všiml si, že se třpytí celé pole, do nedohledna byly brázdy poseté střepy. Některé se pronikavě třpytily, jiné matně nebo duhovými záblesky, či upoutaly jen barvou. Kolik asi generací tu rozbíjelo své džbány a sklenice s podmáslím, mlékem nebo pivem. Snad po stovky let. Je zvláštní, pomyslel si, že toho si nikdo nevšiml, tedy důkazu, že zde pracovalo bezpočet lidí po celá staletí, ale na mrtvou ženskou v díře s jablky se přišlo podívat půl vesnice. Kozák spěchal

domů a v dálce ho vítala zubatá věž radnice, jakoby říkala: „Klaním se ti, zedníku, jsem věž pitomého zapadákov a co ty zmůžeš?“ Z hospod se nesl známý hluk štamgastů, cinkání püllitrů a smrad piva, kouře a potu. Věž se protáhla jakoby ze snu a celé městečko vydechlo z nudy opar...

Den před odjezdem bylo jasno a větrno. Patníky a kupy písku podél cest odrážely prudké slunce až oči bolely. Kozák dokončoval podezdívku v nedaleké vesnici. Před polednem ji jen tak nahrubo nahodil maltou a řekl si „padla“, inkasoval poslední „krejcary“, očistil nádobíčko, sedl na kolo a jel domů. Opřel kolo o mechovitou zeď barabizny, ale místo aby sedl k obědu, šel za svými záležitostmi, které měly být posledními v rodném městě.

Posledními? Bylo zvláštní, že Jan Kozák uvažoval a jednal způsobem, kterému se říká „pálit mosty“ nebo zvedat kotvy na věčnost. Skoro by se dalo tvrdit, že trpěl neodbytnou představou, podle níž „tady“ jednou pro vždy už se vším skoncoval. Měl toho plné zuby – slepice mu klofají do malty a líbánky aby trávil se svou ženou ve shnilé barabizně. A za velkou louží rostou celé lesy magnólií!

Marie celý den poklízela u Kalvodů. Bylo to podle pravidelného termínu, právě tak, jako placení nájemného. Mohli jí ten den odpustit nebo odložit, když přece věděli, že Jan zítra časně ráno odjíždí. Kalvodovi se tvářili, jako by o Janově odjezdu nic nevěděli nebo s ním vůbec nepočítali. Pro ně to byla jen taková dětinskost, na truc. Kam má co jezdit, ten zedník. „Proč nezůstane doma na zadku. Má tu mladou ženu, kdo mu ji má hlídat. A kdoví, jaké má vlastně plány...“, rozhlašovala po ulici Kalvodová.

Tahle lakotná ženská byla nějak nesvá. Marie si moc nevšímala, zato několikrát za den vyšla na pavlač a dívala se na zanedbaný sad. Snad jej nechtějí obnovovat? Dokonce i Kalvoda vyšel před polednem na dvůr, prošel kolem domku, a pak křížoval sadem sem a tam a starostlivě si prohlížel stromy i zaplevelené mísy pod nimi. Odkdypak se ten starý lenoch stará o sad, pomyslela si Marie. K večeru tu občůzku sadem Kalvoda ještě zopakoval.

IV.

Konečně se dům Kalvodových naplnil vůní jádrového mýdla, kterou tak pronikavě a domácky vydechovaly mokrá prkna, cihly a kamení všech podlah v domě. Marie k večeru úklid dokončila, vylila poslední škopek špíny a hned se z jedné vody dala do balení Janových věcí. Sem tam ještě něco povyspravila, přežehlila, přerovnala v kufru, potají

přibalila dárečky – takové malé vzácnosti, jako novou břitvu, postříbřené knoflíčky do manžet, balíček dobrého tabáku. Neúnavné mňhání obnažených rukou doprovázela nesčetnými radami, které Jan stejně neposlouchal. Chvillemi byl duchem jinde, ale přesto upřeně pozoroval hezké a hbité ruce své ženy, v zápěstí poseté drobnými pihami. Podobné měla kolem nosu, znaménka venkovské krásy a svěžesti, a Jan si umiňoval, že na ně bude stále myslet, ať už bude na lodi nebo v prériích Oklahomy.

Marie se ten den nadřela jako kůň a kolem desáté v noci již padala únavou. U Kalvodových se ještě svítilo, ačkoli byli zvyklí chodit spát se slepicemi. Říkalo se o nich – a Marie to věděla určitě – že je to z lakoty, aby ušetřili petrolej. Marie ohřála Janovi polévku od oběda, hustou gulášovou, vedle talíře položila pořádnou skývu chleba a sama si nalila hrnek sladkého kafe ze žita a cigorky. Když šli spát, bylo už bezmála k půlnoci. Společně foukali do petrolejky, ale stejně pak nemohli usnout. Marie spaní předržela a Jan pořád viděl ty hezké bílé ruce, jak se v polotmě mňhají sem a tam jako dvě rybičky, a pak viděl i bílá lýtka, kolena a stehna a všechno ostatní a zrychlil se mu dech. Byl to přeci jen malý vypočítavý človíček. Chtěl si vzít něco lásky do zásoby – nebo jako upomínku? Jak na to pomyslel, zaplavila jej celého podivná nevolnost do kalhot a málem by si cestu do Ameriky ještě rozmyslel. I Marii v jednom okamžiku napadly stejné pošetilosti, ale únava a zoufalství rázem všechno přehlušily a s ubohou ženou se zatočil svět, i samotná tma. Jan ještě brebtlal něco o tom, jak je ta Oklahoma daleko, učitel Marek prý říkal, že takových dobrých dvacet tisíc mil, a jak asi dlouho půjde dopis. Když jenom z Prahy to trvá tři dny. Chvilí ještě klábosili a když se oba uklidnili, bylo už tak pozdě, že nemělo smysl jít spát. Přeci si jen na chvíli zdřímlí, ale náhle polekaně vyskočili – ještě než se ozval budík – a v únavných mrákotách se štrachali z postele. I světlo venku bylo mrákotné: noc ještě byla, ale už trochu zprašivělá, děravá.

Vlak měl odjet sotva za hodinku. Jan zapálil lihový vaříč, postavil na něj trochu černé „bryndy“ na zahřátí a rychle se oblékal. Marie se spíše potácěla temnou místností čpící potem a zatuchlinou a jenom překážela. Na prvý pohled bylo zřejmé, že svého muže vyprovázet nebude, ačkoli bylo na nádraží tak blízko. Její únava a napětí dosáhly kritického stavu a jen nadlidská vůle ji držela ještě na nohou. Nechtěla Jana postrašit, přála si, aby odjel v klidu a nedělal si starosti o ni, beztak bude mít starostí sám se sebou až dost. Jan také rezolutně odmítl, aby ho vyprovázela. Báł se loučení u vlaku, vůbec nestál o to, aby se lidé dívali na jeho bídu a na to trapné prodlužování objetí a pohledů na slzy a výkřiky. Na pořad konečně přišly poslední věci – vypít tu bryndu, naplnit kapsy, zavřít kufr a rozloučit se.

S první věcí si poradil snadno. Druhá věc – to byla „šrajtofle“: roztrhl švy, sáhl do slamníku a vytáhl ji ze slámy. Byla plná bankovek – mělo to vystačit na cestu a ještě něco navíc, aby v Americe nezačínal o hladu. Strčil si šrajtofle z dobré teletiny do náprsní kapsy sáčka. Ani ji nezapnul na knoflík, za chvíli si bude kupovat lístek na nádraží. Napadlo ho, že je dost neopatrný. Mohl si přece z té velké sumy odpočítat peníze na cestu do Prahy a ostatní mohl nacpat do kovového pouzdra od cigaret, které měl zavěšené pod košili. Všichni si tenkrát mysleli, že tam jsou peníze nejbezpečnější. Jan tam měl ostatně i své doklady. Ale teď už bylo na úvahy pozdě a Jan si umínil, že chybu napraví hned ve vlaku cestou do Hradce. Prostě si odskočí na záchodek a tam to provede.

Nakonec ten kufr. Byl z „papundecku“ a plný až k prasknutí. Navrch položil ještě noční košili, kterou před chvílí svlékl, předtím tam Marie něco potají strkala. Přivřel víko, klekl na něj oběma kolenama a dovřel. Ale zámky se příliš napínaly. Na jedné straně jakž takž držel, ale na druhé se s cvaknutím otvíral. Jan klečel na kufru a nervózně se rozhlédl kolem. Náhle ukázal Marii na hřebík, který byl zatlučen až po hlavičku do spáry mezi cihlami, visely tam jeho pracovní kalhoty zastříkané od vápna a malty. Marie mu je podala, Jan z nich prudkým trhnutím vytáhl dlouhý černý řemen a přepásal jím neposlušný kufr.

Venku se do tmy ozvalo nesmělé pípání probouzejících se ptáků. Trochu hlasitěji zakřičel kos a zase zmlkl. Bylo pozdní jaro. Teď přišla ta scéna, kterou si Marie později přehrávala v nesčetných reprízách. Jan Kozák sáhl po klíče. Klobouk zatím nechal ležet na kufru, aby měl volnou ruku pro Marii. Už ženu objal, cítil, jak se ta chudinka potácí, jak se zavěšuje na jeho tělo. Odvažoval ji jako krámská decimálka a Marie skoro omdlávala. Aby tu bídu zkrátil, zahrál si na chlapa, dal Marii zvučnou pusu, zasmál se a stejně zvučným hlasem – aby srovnal to tremolo, které se bůhvíjak do hlasu vloudilo – říká: „Tak abych šel nebo mi to ujede. Amerika nečeká.“ A opravdu, Amerika nečeká. Od kopců na východě se totiž ozvalo táhlé a teskné zapískání vlaku, který právě vjížděl do velkého oblouku kolem obory. Asi za dvacet minut bude tady. Marie se náhle vzchopila, sáhla si za krk a hbitě rozepnula řetízek, zatáhla a ze záňadří vyklouzl zlacený křížek, stejně hbitě jej zavěsila Janovi na krk, zapnula a křížek mu zasunula pod košili. Celý rituál se odehrál v několika vteřinách bez jediného slůvka. Jan se nezmohl na odpor – jindy by se tomu tvrdě bránil, ostatně ve vlaku křížek stejně sundá a uloží do pouzdra k dokumentům. Marie v této chvíli prosazuje nezadané právo žen, které se loučí a za sebe posílají Krista, aby jejich nejmilejšího doprovázel a chránil. Vyrostla na vesnici, tahle Marie, a tak leckterá tradice je pro ni posvátná.

Vlak se znovu ozval, tentokrát trochu blíže, Jan pustil Marii, narazil si klobouk, popadl kufr a prudce vykročil ze dveří. Kufrem ve spěchu zavadil o rozpadlou stěnu barabizny, ale ani se neohlédl a zamířil do sadu, ve kterém se tma ještě držela jako kávová sedlina. Za chvíli bude z vrátek, a pak uvidí střechu nedalekého nádraží. Jistě to stihne. Vlhká nepokosená tráva pod stromy ho šlehala do kolenou a zmáčela mu vyžehlené kalhoty. Od země stoupala studená vlhkost s povědomou vůní hlíny a travních kořenů. Zdálo se mu, jako by ho ta tráva zdržovala, aby domov přeci jen neopouštěl. Místy však ležela, zřejmě sešlapána kdovíjakým nočním chodcem.

Marie se zachytila veřejí a vytřeštěným zrakem, který už neviděl, hleděla do tmy. Aby uvolnila křeč v hrdle, zavolala, spíše zakňourala do hloubi sadu: „Brzo napiš, Jeníku, napiš hned! Nos teplé ponožky, per si často. A dej na sebe pozor Jeníku, Jeníku ...“ Slabý hlásek se jí zlomil. Už se jen dívala do neklidné tmy, která se začala strakatit šedými chuchvalci. Míhaly se a převalovaly sem a tam jako blouznivý sen opilce. V jedné chvíli se Marii přece jen zdálo, jako by se v té prašivé změti mihl nějaký zřetelnější a ostřejší stín, který se rychle pohyboval jedním směrem, ale vzápětí zanikl v třeštivém víru temných přízraků. Ještě slyšela Janovy těžké kroky v sadu, nějaký tupý úder, jako když se kufrem narazí do kmenu stromu, jako když se klopýtne. Je unavený, sotva plete nohama, ještě že je to tak blízko, ve vlaku si odpočine a usne, pomyslela si Marie.

Vlak se blížil, tmou se neslo rychlé supění, které se pozvolna zpomalovalo a tichlo, až se ozvalo dlouhé syčení páry, zaskřípění brzd a cinkavé nárazníky kovů o kov. Jan to jistě stačil, v nejhorsším případě si koupí jízdenku ve vlaku, utěšovala se žena stojící na prahu tmy.

Naslouchala dalším zvukům. Chvíli bylo úplné ticho, pak se ozval nějaký hrubý mužský hlas, bylo slyšet bouchání balíků a beden o podlahu poštovního vagónu, potom zabouchnutí dvířek (to nastoupil Jeník, myslela si Marie), a pravidelnou hru na noční nádraží zakončila přidušená trubka výpravčího. Lokomotiva krátce zapískla, zasyčela pára a neviditelný vlak se s hlubokým funěním pomalu rozjížděl, údery kol o spáry kolejnic se zrychlovaly a vzdalovaly. Marie si představovala, jak za necelou hodinu bude Jeník v Hradci, tam přestoupí na rychlík a před polednem bude v Praze, zajede se podívat na Hrad a k večeru nastoupí do mezinárodního rychlíku na Hamburg, a v Hamburku ... Dále už představy vesnické ženy nesahaly, největší loď, kterou viděla, byla pramice na těžbu písku z řeky. Moře viděla jen na pohlednici u kadeřníka, který jí před svatbou popálil vlasy, a co je za mořem, to byla pro ni nanejvýš tak pohádka o zemi pokladů.

Vlak se ozval táhlým zapískáním v ohybu za městem, jako by se s ním nadlouho loučil. Ještě jednou a naposled slabounce a tlumeně zahoukal v lese, skoro jako sova. Po chvilce se k Marii donesla slábnoucí vlna ozvěny, jak vlak vyjel z lesa a jeho supění násobené ozvěnou se neslo do širokých polí. Pak už nebylo slyšet nic a nastalo takové ticho, že Marii zalehly uši. Představila si opuštěné nádraží a vybavily se jí spojené vůně karbolky, oleje, páry a moče. Byla jí zima a špatně, pomalu se obrátila do ošklivé samoty ve shnilém domku, zavřela dveře, sfoukla petrolejku a dopotácela se k posteli. Chvilí pomateně hleděla do stropu. Ne a ne se rozednít, tma byla pořád hustší, až ji samotnou zavalila jako černé bahno. Ptáci si odbyli první pípání a teď mlčí, ale kdesi nedaleko se dal někdo do práce s těžkou lepkavou zemí. Jak by ne, vždyť je ještě jaro. Zvoní údery motyky, zvoní kola vlaku, zvoní v hlavě, teď Marie omdlévá mráкотným spánkem. Jak svítá, v mokré trávě se jako první barvy rozsvěcují hřejivě modré květy kakostu.

V.

Hned druhý den si Marie spočítala, kdy asi dostane první dopis: lodí přes oceán, cesta po Americe, zprostředkovatelna práce, ubytování, pak ještě než se člověk otrká a vzpamatuje, potom snad už může psát, řekněme, že tak měsíc bude dopis na cestě – a vyjdou nám necelé tři měsíce. Teď je konec jara – tak tedy asi koncem léta. Kalvodovi topí, jako kdyby mrzlo. Budou možná prát prádlo, uvažovala Marie a dívala se oknem skrze větve jabloní na hulící komín u domácích.

Samota na Marii padla jako kroupy na žito. Ale věděla, že až začnou chodit dopisy, bude všechno jiné. Lidé z okolí jí trochu pomáhali, někdo občas přinesl časopis s obrázky z Ameriky a zajímavými články o této pohádkové zemi velkých možností. Bylo zvláštní, že tak málo dovedlo vyvolat takové představy. Marie viděla slunečné roviny Luisiany, magnóliové háje Karoliny, vonící přístavy u Karibského moře a pomerančovníkové sady v Kalifornii v tak přesných obrysech, jako by tam někdy sama dlouho pobývala. Vypůjčila si školní atlas a jezdila prstem po mapě Států. Virginie, Georgie, Arkansas, Arizona...., jak krásně znějí jména těch krajů. Jsou nějak povědomá a přece jsou obestřena tajemstvím. Kde je Jeník? Je v Oklahomě?

Když nadešla předurčená doba prvního dopisu, Marie začala vyhlížet listonoše. Kolem deváté vycházela na ulici a sledovala z dálky vysokého muže s vlající pláštěnkou, jak vchází do průjezdů domů a zase vychází, přičemž se přehrabuje v dopisech a rovná je, jako by míchal karty. V tom rychlém vcházení a vycházení bylo něco komického, připomínalo

to grotesky z němého filmu, a Marie by se jistě zasmála, kdyby nečekala blížícího se listonoše s napětím. Konečně se přiblížil. Listonoš znal v městečku každého, znal i osudy všech jeho obyvatel. Zdaleka by na Marii zamával dopisem, kdyby něco přišlo. A řekl by si o známky pro svého synka. Jeho Karlík měl nejlepší sbírku známek ve městě – a snad i v celém kraji. Ostatně i Marie znala listonošovy zvyky a záhy poznala, že čeká marně. Vlající pláštěnka se přehnala kolem ní a mizela postupně v hořejší části ulice.

Tato malá tragikomedie o vlající pláštěnce, která se blíží, přežene se kolem a mizí v dálce, noříc se přitom pravidelně do lidských obydlí, trvala už přes půl roku. Listonoš se zpočátku na Marii podíval a pozdravil, ale po čase přecházel kolem ní nevšímavě, hrabaje se v dopisech, jako by byl jimi bůhvíjak zaměstnán. Marii to zlobilo, bylo to dost nešetrné a jednou to listonošovi vytkla. Ale ten měl své zkušenosti a zájmy, tedy ty známky pro Karlíka, a tak jen pokrčil rameny a šel dál.

Uběhl celý rok a z Mariina vyhlížení listonoše se staly skutečné tragédie. Začaly vlastně před Štědrým dnem, který měl být štědrý, ale byl stejně marný, jako všechny dny před ním. Listonoš roznášel hromady vánočních pozdravů, ale s americkou známkou tam žádný nebyl. I pro muže s pláštěnkou se stala setkání s Marií nepříjemná. Nevěděl si rady, kdyby mohl, zdaleka by se vyhnul celé ulici. I pro něj, jakkoli byl zvyklý nosit telegramy se špatnými zprávami, se staly oči, v nichž znovu a znovu pohasínala naděje a rodilo se zoufalství, strašidelnými.

Až na jaře přišel na určité řešení. Když potkal vyčkávající a zoufalou Marii, oslovil ji:

„Paní Kozáková, měla byste se poptat po svém muži. Třeba se mu něco stalo, je nemocný, nebo tak nějak. Obraťte se třebas na hejtmanství nebo ještě lépe k někomu, kdo byl v Americe anebo kdo tam někoho má. Pan Kozák měl jet do Oklahomy, že, tak tam napište.“

Listonoš sice nepřinesl dopis, ale trochu naděje a hlavně nový cíl Mariina snažení. Začala jezdit po celém okrese a navštěvovat lidi, jejichž příbuzní byli v Americe nebo se ze Států vrátili. Tak získala určitou orientaci pro své pátrání po Janovi, a navíc adresy, na něž rozesílala krátké dopisy s úpěnlivou prosbou o pomoc při hledání svého ztraceného muže. Koncem jara přišlo několik odpovědí – dvě dokonce z Oklahomy – ale nikdo o Janovi nevěděl. Kozáků bylo v Americe více, ale buď to byli Josefové nebo Karlové, několik Františků, vesměs to byli muži postarší a navíc všichni pravidelně psali domů. Amerika o Janu Kozákovi nic nevěděla. Jako by ho ani nikdy nepřivítala na své půdě.

„Poslyšte, Kozáková, neplavil se váš muž na Titaniku?“ – s tak hrozivou otázkou na Marii jednoho dne udeřil účetní z městského úřadu. Ten přitloustlý muž se rád dělal důležitým a dával okázale najevo, jak je dobře informován a jak umí domýšlet věci – a dělal to samozřejmě bez šetrnosti a míry.

K Mariině zoufalství přibyla nová hrůza. Tenkrát už téměř rok celý svět žil z tragédie anglické lodi, při níž zahynulo tolik lidí – vystěhovalců do Ameriky. Mohl Jeník jet touto lodí? Tolikrát si Marie kladla takovou otázku, až zašla na poradu k učiteli Markovi, který ji jako žákyni provázel všemi třídami měšťanky. Když spolu pečlivě srovnali všechna fakta, hlavně datum Janova odjezdu, i ten nesporný fakt, že Jan musel vyplout z Hamburku a nikoliv z anglického přístavu, vyšlo jim, že rozhodně nemohl být na Titaniku. Zpočátku však přeci jen zůstal stín pochybností, Marii se v noci někdy zdálo o převalujících se zelených vlnách s bílou ledovou tříští a snažila se dohlédnout utopence na dně oceánu.

Po několika týdnech i ten stín zmizel, protože Marie prostě potřebovala mít naději. Titanik z její mysli zmizel spíše pod tlakem této touhy než zdravého rozumu a klidné rozvahy. A tak Titanik přispěl k tomu, že naděje byla posílena, ba že se zrodila přímo neotřesitelná víra, že Jeník někde žije a že se připravuje na cestu domů.

Marie přestala spoléhat na dopis a spíše se připravovala na Janův návrat. Proč muž nepíše, to sice neuměla vysvětlit, ale řekla si, že to má jistě nějaký důvod, jenom se to vymyká chápání prosté ženské. Možná, že chce Jeník překvapit.

VI.

Jak čas běžel, listonoš se ztratil z okruhu Mariiných zájmů, zapoměla na něj. Zato ostřeji vnímala noční pískání a supění vlaku. Noční rachocení jí znovu vybavovalo chvíle Janova odjezdu. Několikrát se byla podívat do zahrady k zadním dvířkům, kudy Jan tehdy odcházel. Prohlédla si jabloň u cestičky, do které v té tmě zřejmě narazil neforemným kufrem. Dodnes slyšela ten tupý náraz. Kmen jabloně však byl hladký, neporušený. Ta jabloň u zadních vrátek dávala stále bohatou úrodu, kterou ale sklízela někdo jiný, jen domácí nikoli. Bůhví proč.

O Janově odjezdu – a nyní i příjezdu – přemýšlela často hlavně v bezesných nocích. Tak jako jiné opuštěné ženy i Marie trpěla nespavostí a postupně se jí noci stávaly trýzní.

Ve dne jí bylo lépe. Měla tolik práce, že jí na vzpomínání a přemýšlení nezbyval čas. Poklízela Kalvodům a v lepších rodinách, někdy i u sedláků v okolních vesnicích, kde Jan

před časem stavěl chlívký a zdi kolem dvorů. Chodila drát peří, poptávali se jí po Janovi – nic, mlčela. Raději převáděli řeč jinam, k báchorkám, jak to na dračkách chodí, k strašidlům, ke starým anekdotám, k výbuchům smíchu.

Našla si novou práci, vlastně jí zdědila po staříkovi, který ji už nezvládal, totiž zalévání hrobů na městském hřbitově. Nepatřil jen městským lidem, stěhovali se tam i nebožtíci z okolních vesnic. Marie získala nejvíce zákazníků. Tihle vesničané neměli na zalévání čas i kdyby ho měli, ale protože jim svědomí nedalo, pověřovali Marii i touto pietní službičkou. Vynášela jí o několik vajíček více nebo také jen hrníček mléka a nebo pytlík žita, které se pražilo na kávu. K těmto zákazníkům postupně přibývali i měšťané. Hřbitov byl dost daleko, na kopci u lesa. Kolem hřbitovní zdi se prostírala třešňovka a za ní jakoby končil svět, do nedohledna se tam prostírala mírně zvlněná pole, oživená jen hruškami samotářkami, rozježděnými cestami a protkaná remízky. To dodávalo hřbitovu bezútesnou a tklivou náladu. V noci z lesa nad hřbitovem svítily oči tchořů a šel z něj zvláštní strach. Kdekterý větší strom by mohl vyprávět o oběšencích na svých větvích – odtud fičel jiný vítr.

Marie si opatřila vlastní konev a za suchých dnů pravidelně dvakrát denně – ráno a večer – cupitala kolem řeky, a pak třešňovkou k hřbitovním zdem. Ponořila konev do kamenného, stále plného bazénu, pokrytého na vnější straně mechem, a roznášela vodu po hrobech svých mlčenlivých zákazníků. Stružky z kapající konve vyznačovaly složité dráhy těchto pochůzek, ale sotva prozradily, kolik konví si ty malé soukromé zahrádky vyžadovaly. Každé ráno se dalo městečko do pohybu, pekařští učni vezli na kolech nůše s rohlíkama a táhli za sebou vlečku vůně, žebráci se šli postavit na svá místa, obchodníci s rachotem zvedali rolety svých obchodů, prádelna zahoukala do práce... a Marie už spěchala na hřbitov zalévat hroby.

Jedno rameno jí časem pokleslo a chůze nabyla povědomého rytmu, který udával nošení břemen. Konví přibývalo a Marie si posléze uvědomila, že by ji toto podivné zaměstnání téměř uživilo. Jenom když nastal deštivý čas – a konečně i zima – byla nucena jako dříve posluhovat.

Jak chodila na hřbitov zalévat, zastavovala se u hrobky, nad níž se tyčila plastika klečícího nebo spíše pololežícího mnicha objímajícího kříž. Byla to dobrá socha, jímavá, a cosi jí připomínala – snad její osud nebo Jeníkův...?

Bylo opravdu zvláštní, jak ji tato práce zaujala. Zdála se být do ní zahloubaná a soustředěná na každý jednotlivý úkon. Myslela na ni už cestou přes město a když zalévala,

nikdy s nikým nemluvila. Pozorovala přitom pohřby, jak ještě neskončil obřad a už se příbuzní ztráceli, aby mohli rabovat nebožtíkovy věci. Zalévala pečlivě, a kde bylo zapotřebí, plela a upravovala hrobní rabátka. Brzy to bylo také na hřbitově vidět, zelenalo se to tam svěžím pažitem a oživené květiny dodávaly celému místu veselý vzhled. Marie byla rozená zahradnice. Sehnala někde vzácná semínka a vypěstovala na hrobech sedláků tak pěkné kytky, že ihned vzbudily zájem zlodějíčků a květena z hrobů zase rychle mizela. Jednou ji nějaká žena pochválila a rozhovořila se o hrobech. Uslyšela od Marie překvapivou a stručnou odpověď:

„Nebožtíci jsou tu doma mezi svými, zaslouží si dobré bydlení.“

A jak čas šel, hrobů přibývalo, vyrostla nová zeď hřbitova, která zabírala nová pole, a Marie kropila nové a nové květy.

VII.

Konečně přišla doba, kdy se dal podle rozumu a citu čekat návrat jejího Jeníka. Marie s definitivní platností rozdělila svůj život na osudové póly svého každodenního života. Jedním pólem byl hřbitov, její životel a zbavovatel trýzně, druhým pólem se stalo nádraží. To byl pól naděje, shodou okolností běžící přesně na druhém konci města směrem na západ.

Když už jsme u světových stran, musíme se zmínit o zbývajících dvou. Spojovací osou mezi severem a jihem byla železnice. Směrem na sever ubíhala k horám a Marii ten směr nezajímal. Ale od jihu se přijíždělo „ze světa“. Oklahoma se podle učitelova odhadu nalézala směrem na západ, a to právě Marii mátló. Musela rozdělovat své pohledy směrované touhou mezi obě sousedící strany: chvíli tím směrem, kde by ten její člověk mohl být, a pak zas tam, odkud by mohl znenadání přijet. Z tohoto trýznivého soupeření jihu a západu konečně vzešel jakýsi kompromis a Mariin pohled častěji utkvíval právě mezi obě nadějně strany, tedy na jihozápad. Tím směrem se rozprostírala široká propadlá rovina s lukami, mokřinami a rybníkem, a často nad tím zapadlým údolem visel nehybný příkrov mlh. Marie se dívala do mléčného oparu a bylo jí chvíli dobře a chvíli mizerně.

Na krajinu obou světových stran byl dobrý výhled ze stráně nad nádražím. Když šla Marie naproti vlakům, vždy se tam zastavila. Někdy bylo do příjezdu očekávaného vlaku ještě příliš brzy a tak Marie postála na kopci déle. Představte si stojící ženskou postavu na stráni a zahleděnou někam do dále! Lidem v malém městě nic neujde, neušly jejich pozornosti

ani Mariiny zastávky nad nádražím. Její pravidelné cesty už nějak odkývali, ale že se někdo může jen tak dívat bez rozumného účelu někam do dálky, to nikdo nedovedl pochopit. Zpočátku na Marii chvíli hleděli, vyměňovali si významné pohledy, ale nakonec si bezostyšně ťukali na čelo. Snad dokonce právem, Marie byla tehdy z napjatého čekání opravdu už celá blázen.

Okraje víček jí zčervenaly. Ale nebylo to snad z pláče, Marie nikdy neplakala, v tom se právě příliš nepodobala norské Solveig, i když obě ženy ledacos spojovalo; nejspíš to bylo tím, že se každý den dlouho dívala směrem na jihozápad – do mléčně bílého mlhavého příkrovu, často prozářeného sluncem. Přijíždějící vlaky vnímala především sluchem. Už z dálky slyšela zahoukání, to vlak vjížděl do předměstských lesů. Ještě jednou poslouchala, když vlak už docela blízko zahoukal před vjezdem do velké zatáčky před prvními domy města. Pak rychle seběhla ze stráně a doběhla na nádraží právě včas, kdy vlak se skřípěním suchých brzd zastavoval. Bylo to jako rituál: brzdy doskřípěly, tryskání páry utichlo, ozvalo se hlučné volání názvu městečka a jako na povel se zotvírala dvířka vagónů. Z vysokých schůdků seskočilo dvacet třicet lidí s kufírky, ranci nebo jen taškami, a s udiveným ohlížením se hnali k východu. Každý by rád viděl, že na něj někdo čeká, ale to se stávalo málokdy. Zvědavci na nádraží obdivovali jen vlak. Ještě než spěchající houf opustil peron, vyšel přednosta, zatroubil na malou lesklou trubku – zněla trochu směšně, jako kohout na pražském orloji – zasyčela pára, průvodčí zabouchl poslední dvířka a vlak se dal do pohybu. To všechno Marie sledovala a uměla by to všechno přehrát nazpaměť, tolikrát se ten rituál odehrál před jejíma očima. Vždycky to bylo nadobro stejné. Jen jednou na podzim se od posledního vagónu blížila podsaditá, jaksi povědomá postava s objemným kufrem. V Marii to všechno naráz vyschlo a zmrzlo a hned se zas rozhořelo a nakonec umřelo zklamáním. Byla to jen vidina, která pozměnila vzdálenou podobu jakéhosi muže. Zastavil se u Marie, protože myslel, že omdlela.

Marie chodila pravidelně ke dvěma vlakům – rannímu a večernímu, to byly vlaky z velkého světa, ostatní jen z vesnic a okresního města. Zpočátku – asi tak jeden rok – bylo na ní vidět při každém odjezdu známky zklamání a trdomyslnosti, ale ty se postupně ztrácely až zmizely docela. Vítání vlaků se stalo jejím životním automatismem, jakousi běžnou denní povinností nebo zvykem, řekli bychom zdravotní procházkou. Právě tak pohledy k jihozápadu. Viděla ještě něco? Zdálo se, že si Marie spokojeně žije a nic ji nevzrušuje, žádné pohnutí se nezračilo v její tváři. Ale bylo tomu tak opravdu? Nedřímala v ní kdesi hluboko naděje a s ní i nerozlučná trýzeň? Cožpak neviděla jen mlhu a hroby a neslyšela jen supění vlaků? Sluch na vlak se u ní postupně natolik vytříbil, že slyšela

příjezd i všech nočních vlaků a postupně byl tento smysl doslova zavalen jen supěním a houkáním, ale později přeci jen ty šílené zvuky utichaly. Jednou se do městečka vrátil mladý Vít a Marie tam hned běžela. „Jó, Jeník? Ani jsem o něm neslyšel. Ale je možný, že se dostal do pensylvánských dolů - bylo tam neštěstí, ani neřekli jména těch, co zahynuli.“ A jiný navrátilce: „Tak Jeník tam nebyl, ten by do dolů pod zem nikdy nešel. Ten měl rád vzduch, výšky, oblohu, to byl zedník, a dobrý!“

VIII.

Později – to znamenalo za pár let – ačkoli se ta žena zdála trochu vyšinutá, přeci jen byla ještě mladá a měla bezpochyby i jiné naděje.

Nápadníci se kolem opuštěné Marie jen hemžili a uvažovali: „Marie nic nemá, co když bude dědit? Po kom? Třeba po svém starém, třeba se v Americe stal milionářem, umře a vše odkáže Marii, aby ho po smrti nehlodalo svědomí“. Jiné ženy ji zastavovaly a dotíraly:

„Kozáková, vemte rozum do hrsti! Ten váš už není mezi živými. A nebo si našel v tý Americe jinou a má s ní třeba kupu dětí. Nebo zabloudil, to se stává, ztratil paměť, už nenajde cestu zpět.“

„Že vám není hanba, taková pěkná mladá ženská. Vždyť jste dávno vdova! A mužský se za vámi jen otáče!“

Některé Marii vytýkali: „Neměl nikam jezdit! Měl doma sedět na zadku!“

Marie neodpovídala, a tak jí ty útočnice daly po nějaké době pokoj. Ale přeci jen jednou si postěžovala:

„Ani nevím, jestli jsem vdova nebo rozvedená nebo zapomenutá, zapřená, tedy jako odhozená.“

To bylo jen jednou, a potom už o takových věcech neuvažovala. Zdálo se, že oklamat svoji soudnost bylo snazší a konejšivější.

Stereotyp uspávajícího čekání byl náhle přerušen válkou a toto první světové běsnění jakoby vlilo do klidného života Marie kapičku nové naděje. Vlastně ta válka poskytla Marii spíše novou výmluvu nebo důvod jejího marného čekání. Blokáda Evropy pochopitelně znemožnila posílání dopisů ze zámoří. Tím spíše nemůže přijet ani člověk, jak si už Marie zvykla označovat ztraceného Jana. Ale až ta válka co nevidět skončí, pak se člověk jistě vrátí, možná, že jej ta válka vyburcuje z domnělého zapomnění, snad se

konečně rozvzpomene na Marii a na rodné Čechy. Ostatně je dobře, že je tak daleko, aspoň tomu se vyhnul, jinak by musel narukovat a kdoví, jak by to s ním dopadlo, už první měsíc přišlo několik smutečních...

Marie uvažovala, a jak je vidět, vkládala do svých výkladů půl rozumu a půl klamu a snu. Každého důvodu, byť byl sebemenší, se chytala jako stébla tonoucí. A světová válka byl už pořádný důvod.

Protáhlo se to, a než ta válka skončila, lidé zestárli starostmi a žalem, i samotným během času. Ale skončila také trapná vláda starého rodu a nekonečné zástupy vrtichlostí právě hledaly nové modly. Pivo zase pěnilo – jako znamení nadcházejících mírových časů. Do městečka přicházely veselé filmy s Chaplinem, ale hřbitovní kvítí bylo stále stejné a vyžadovalo stálého zalévání. Mladá poválečná generace, jež vyrostla z řípy a černého kafe, opět potkávala ženu středních let každý den procházet těch několik kilometrů mezi hřbitovem a nádražím. Ta mládež se divila: viděla tichou zahleděnou postavu na stráni nebo do sebe soustředěnou postavu s konví, jak prochází třeshňovkou, a nevěděla, co si má o tom myslet. Musela se poptávat, co to znamená. Tehdy se jí ještě dostávalo vysvětlení, každý z těch starších to věděl. Také touto generací byla Marie zařazena mezi městské bláznů nebo podivínů, jejichž obec ostatně za války poněkud vzrostla.

IX.

Postupně v životě Marie přeci jen docházelo k malým změnám. Většinou už jen postávala na stráni nad nádražím, a jen někdy seběhla k přijíždějícímu vlaku. Posléze i to její místečko začalo být neklidné, zastavovalo se, vyrůstaly tam domy a ploty zahrad. Našla si nové místo k pozorování mlhavého příkrovu na jihozápadě – poněkud níže, téměř na úpatí stráně – byl tam ještě výhled do krajiny i na přijíždějící vlaky. Ale i odtamtud ji vyhánělo budování a poválečná prosperita. Zatímco nad strání vyrostla veliká budova městského sálu s kinem, divadlem a tělocvičnami, na svahu vyrůstaly vily i malé domky. Svěží červeň cihel zářila uprostřed zbylé zeleně a Marie si často pomyslela, jak by ty cihly kladl na sebe jednu za druhou její Jeník. Škoda, že odejel do té Ameriky, tady by teď našel chléb, tady doma... Nakonec postávala za dřevěným plotem vedle nádraží a dívala se přes koleje k mokřinám jihozápadu.

Vlaky přijížděly a odjížděly, nekonečné množství vlaků, nekonečné množství dnů, a s nimi čas plynul odměřován úderem ocelových kol o sváry nekonečných kolejnic. Přihnala se nová válka, ještě strašnější než prvá. Vlaky vozily kontingenty cizích vojsk, munici a

raněné, ale nikdy nepřivezly hosta z dalekého západu. Ale koncem této války nad městem častěji hřměly v nekonečných výškách početné formace letadel, jež za sebou zanechávaly stříbřité bílé pruhy pomalu se rozplývající. To byli poslové Západu, a když se Marie Kozáková, teď už stařena, dozvěděla, že jsou to Američané, podívala se i ona na nekonečné bílé pruhy na obloze. Zamžourala, pruhy oslňovaly více než mlhavý příkrov nad mokřinami, sklonila hlavu. Kdo je v těch letadlech? Znali ti hoši Kozáka, jejího muže? Je tam jeho syn? Zvuk leteckých svazů připomínal hučení telegrafních sloupů v mrazivé či větrné noci a všichni byli touto podobou naočkováni, takže když dráty hučely, lidé chtěli utíkat do krytů. Strašidelně doléhal hukot od hřbitova, jako by se všichni nebožtíci zvedali. Letadla hřměla ve dne i v noci a vlaky přestávaly jezdit. Jednou stařenku probudilo hrozivé dunění, jež rozechvělo domy a stromy, a na západě se přes celou oblohu rozlila červená záře, ve které to světélkovalo a v které se chvěly odstíny světlejších oranžů a žlutí. Trvalo to dlouho a když záře k ránu skomírala, umírala i Mariina naděje, jež se vztahovala k této světové straně. Už pokolikáté? Ale cožpak mohlo po tom hrůzném divadle zůstat ještě něco živého tam směrem k západu? Byly to jen Drážďany a skutečný Západ i Východ se už chystal slavit vítězství nad nepřítelem, který málem pokořil celé lidstvo. A také je posléze slavil.

Mladá poválečná generace, která vídala cupítat stařenku rozkvetlou třešňovkou ke hřbitovu, teď už bez konve, a pak zase k nádraží, už vůbec neznala její osud, a když se náhodou od několika Mariiných vrstevníků dozvěděla aspoň v přibližných rysech její příběh, ničemu se nepodivovala. Tato generace zažila už příliš mnoho, a také byla trochu více sečtělá, takže jí žádná krutost ani trýzeň člověka nemohla dojmout, nemohla se už ničemu divit. Ani ji nepřekvapilo, když zjistila, že ta stařena stále ještě na něco čeká, že stále ještě upíná vyhaslé a mžouravé oči jedním směrem.

X.

I v padesátých letech se v městečku mnoho budovalo. Převážně to byly velké činžovní domy z panelů, ale také menší závody a obilní silo. Právě k tomu silu, které se tyčilo nedaleko nádraží, se jednoho červencového dne hloubila energetická přípojka. Hluboký příkop protínal rovnou linií dvory a zahrady domů a dostal se až k hlavní komunikaci. Strom za stromem padaly, jabloň nejabloň. Taková inženýrská stavba je nemilosrdná ke svému okolí. Padne ji za oběť vše, co jí stojí v cestě. Obětí se stal i bývalý domek Jana a Marie Kozákových. Marie už v něm léta nebydlela, odstěhovala se na druhou stranu města, blíže ke hřbitovu. Ale přesto chodila kolem domku a sadem, když šla k nádraží. Domek zcela zpustl a začal se rozpadat, takže když došlo k demolici, stačilo jen několik ran

krumpáčem a palicí, aby se domek sesul. Jako rána z milosti. Trasa příkopu procházela domkem a přílehlou zahradou směrem k plotu u cesty k nádraží. Kdysi vzkvétající sad už neexistoval. Trávník byl zaplevelený kopřivami a ze stromů zbylo jen několik pahýlů a plánek. Z ubohé zahrady dýchal smutek a vlhký kopřivový pach. Četa kopáčů postupovala sadem podle sotva znatelné pěšiny, která končila u dávno vyvrácené zahradní branky.

Kolem desáté dopoledne se jeden z kopáčů, který v předu odkrýval svrchní vrstvu příkopu, náhle zastavil. Trochu se nahrbil a pozorně se zadíval na místo posledního úderu krumpáčem. Ve zmeti obnažené zeminy a travních drnů – bylo to docela blízko mohutného pařezu jabloně – se objevily drobné bělavé kůstky. Kopáč se napřímil a stísňeným hlasem volal na ostatní:

„Chlapi, pojd'te se podívat, tady něco je!“

Kopáči se seběhli a upřeně se dívali na hromádku kústek. Ten, který je svolal, několikrát opatrně zvedl krumpáč a odkopl další drny. Potom vytrhl vyznačovací kolík a zašmátral jím v drolivé zemi. Objevily se další kosti. Teď už nebylo pochyb: byla to kostra lidské ruky. Kopáč ukázal směrem k plotu, čímž zřejmě chtěl naznačit pravděpodobné pokračování hrůzného nálezu. Několik kopáčů se chopilo lopat a krumpáčů a chtělo se dát neprodleně do odkrývání kostry, ale starší muž, patrně neoficiální předák, je zastavil:

„Chlapi, neblázněte, tohle my nemůžeme dělat, zavolejte radši policii!“

Jeden z kopáčů odběhl do nedalekého krámu na hlavní ulici, aby zatelefonoval. Netrvalo dlouho a událost se rozkřikla po ulici. Zatímco skupina dělníků postávala bezradně nad poškozenou kostrou ruky, jež přízračně vystrkovala své kůstky z neporušeného trávníku, a dohadovala se, co to asi může být, zastavilo blízko plotu auto a z něho se vyškřábali tři uniformovaní muži z místní policejní stanice. Přišli k výkopu, prohlédli si ruku a poptali se na okolnosti tohoto objevu. Velitel družstva se pak obrátil ke kopáčům:

„Tak, hoši, tady toho budete muset na chvíli nechat, na tohle si zavoláme krajskou kriminálku.“

Před polednem u plotu znovu zaskřípěly brzdy a ze dvou aut vylezlo několik mužů v civilu. Jeden z nich byl fotograf, který se dal bez meškání do práce. Ještě v chůzi hbitě pořídil několik snímků okolí, a pak ještě dva tři záběry kostí vyčnívajících ze země. Celé místo a dosud pomalu odvíjející se děj získaly rázem atmosféru senzace a napětí. Nervozita se dokonce přenesla i na klidné dělníky, kteří se při prvním ohledání místa a dotazech kriminalistů začali překřikovat.

Mezitím co komisař vybíral kopáče pro jemnou, spíše archeologickou práci, zpráva o hrozném nález u bývalého Kozákova domku se rychle roznesla po celém městečku. Bůhví jak pracuje ten záhadný telegraf, který tak bleskově a neviditelně roznáší úděsné a senzační zprávy po širokém okolí, ale brzy po příjezdu kriminalistů se přihnali první zvědavci. Už samotné slovo „kriminálka“ lidem bere dech. Nikdo se nepamatuje, že by tu měla kdysi co dělat. Hladinu života maloměsta jen občas rozčeřila sebevražda, byli zvyklí na dosti časté krádeže, občas zažili i rvačky nebo „ublížení na těle“, ale aby se sebevrah sám zakopal, to tu ještě nebylo! Kdyby to nebyla vražda, tak by sem nejezdili až z kraje, pomyslel si kdekdo.

Ať tak nebo onak, teď se kolem opatrně pracujících kopáčů tísnily davy lidí, z nichž se někteří přihnali na kolech nebo na motorkách až z okolních vesnic. K dovršení všeho se k plotům všech sousedních zahrad nahrnuly děti, které vřískaly a snažily se prolézt plotem. Každý chtěl vidět a každý chtěl něco říci k případu. Takovou horečnatou pouť senzace zažilo městečko naposledy za války, když na vzdáleném návrší nouzově přistálo německé letadlo. Hned tam byly stovky lidí z blízka i z dále, aby se nabažily nezvyklou podívanou. Tu dnešní vřavu se policisté snažili nějak zvládnout po dobrém, ale pak byli nuceni použít většího důrazu a do pitomého hlučení davu zazněly ostré povely a výkřiky. K jemné práci archeologů odkrývajících podivné tajemství přestárlé a zapomenuté zahrady bylo přece zapotřebí klidu a atmosféry rozjímání.

Bylo toho opravdu třeba. Práce postupovala velmi pomalu, aby se zachovala původní poloha kostí, případně i objevených předmětů, nic se nesmělo opominout, zanedbat nebo ztratit. Šlo o neznámou kostru člověka, a tak každý sebemenší předmět nebo známka na ostatcích mohly vést kriminalisty při jejich pátrání určitým směrem. „To je nadělení, tenhle případ, teď abychom se ptali červů...“, bručel si pro sebe komisař. Věděl, že se tu více uplatní nové vědecké metody, které neměl právě v lásce. Kampak tady s chytrostí a logickou konstrukcí, kampak s výslechy, hromaděním fakt, kdepak by se tady vzaly překvapivé obraty a všechny ty ostatní peripetie kriminalistické práce, které poskytují určité radosti a zadostiučinění za celou tu mizérii a hrůzu, která za tím vším vězí. Tušil, že tu jde o věc pěkných pár desítek let starou a ze zkušenosti věděl, že tady málokdy pomohou i ty nejlepší vědecké metody. Kostra těla byla ponořena do země znatelně hlouběji než ruka, jejíž kosti dělníci objevili nejdříve... Zdálo se, jako by se ta ruka snažila prodrat na povrch, nad zem, aby upozornila a žalovala, ale už neměla dost síly prorazit poslední vrstvičkou půdy, kterou kdosi udupával. Docela dobře by to mohlo vypadat i tak, že zavražděný po činu ještě chvíli žil – i pod zemí, kterou na něj ten kdosi hrnul, a vlastně

se zadusil udusanými vrstvami zeminy. Nebýt toho, zahynul by ten člověk vůbec? Z takových mlhavých obrazů si komisař stavěl první malé – spíše podpůrné konstrukce, které sice pro samotné vyjasnění případu neznamenaají mnoho, ale daly by se spíše přirovnat k prvnímu nezbytnému osmělování a okoušení vody plavcem před pořádnou plavbou do neznáma. Komisař měl pochopitelně na úvahy čas, protože seděl opodál na přinesené židli a pozoroval ostatní při pilné práci. Zjednaní kopáči totiž dělali jen hrubou práci, tedy odkrývali drny a svrchní vrstvu, vybírání zeminy z kostry a hledání mezi kostmi však prováděli kriminalisté pomocí svých jemných odborných nástrojů. Práci značně ztěžovaly kořínky plevelných rostlin a odumřelé kořeny stromu, které prorostly kostru podobně jako stromy a liány obchvátily staré chrámy v džunglích. Přesto o půl čtvrté odpoledne byla celá kostra obnažena natolik, aby se mohlo přistoupit k nejzávažnějším krokům pátrání. Předně o koho asi jde a jak dlouho je v zemi.

Kopáči, kteří již skončili svoji hrubou práci, poodstoupili, a ačkoli jim jejich pracovní doba skončila, zůstali v zahradě a přihlíželi. Popravdě řečeno, cítili se velmi povzneseni, že se mohli zúčastnit tajemného díla, a protože v davu zahlédli své příbuzné a sousedy, jejich pózy vyjadřovaly přece jen určitý stupeň důležitosti.

Místní policisté vytvářeli malý kordon před senzacechtivým davem a kriminalisté se nyní napřímili a seskupili nad podivným nálezem. Před nimi se v nevysvětlitelné křivce rozkládala čerstvě obnažená kostra, tolik připomínající publikované fotografie z nedávných velkých objevů slovanských pohřebišť na jihu Moravy. Běložlutá, místy tmavší barva kostí se sotva odrážela od rychle vysychající zeminy okrové barvy, a přeci ten známý strašný ornament lidské kostry kontrastoval se vším, co stálo nebo se pohybovalo na celém povrchu země. Proto lidé pořád vidí světélkující kostry v temné noci. A tady v tom ztrápeném sadu plném pahýlů a zevlujících lidí ta kostra neznámého člověka naříkala svojí optickou silou bezmocnosti. Dav lidí se také kupodivu ztišil a díval se z dálky na kostru jako uhranut. Kostra je něco jako totem, lidi se koukají a koukají a nevědí proč, vždycky se tak ztiší, kolikrát jsme to v předešlých případech viděli, ale není to strach, nikdo z těch, co se dívají, nevěří, že opravdu umře a červi obnaží jeho kosti..., probíhalo hlavou komisaři v malé chvílce, jež předcházela vážným rozhovorům kriminalistů, které sestávaly z jakoby ledabyklých útržků načatých vět.

Laikovi byla na první pohled nápadná zvláštní pozice jednotlivých údů kostry. Jakoby se ta kostra pod zemí rozpínala nebo jakoby ty kosti od sebe někdo vzdálil, všechno bylo poněkud od sebe a některé části v naprosto nelogické konstelaci: levá ruka, ta, která byla ponořena v zemi hlouběji než pravá, byla očividně vykloubena a vzdálena kousek od těla.

Jedna noha byla o dvacet centimetrů níže než druhá a v takovém úhlu, že budila dojem optického záznamu běhu. Ani hrudník nebyl v pořádku, levá část žeber se sesula a otevřela se směrem nahoru, jakoby odtamtud chtělo srdce utéci. Kdo dělá ta kouzla pod zemí s člověkem? Snad červi? Hlína objímá kořeny jabloně i jejího nezvaného hosta, všechno je pod zemí a tam si to žije dál... Takový podivný stav koster byl zpozorován i v mnoha hrobech starověkých válečníků, ba i žen a dětí. Ostatně, kopáči a zevlouni, kterých neubývalo, si toho příliš nepovšimli a kriminalisté to nepokládali vůbec za důležité pro výsledek pátrání. Byli na to prostě zvyklí.

Komisař si dělal poznámky do notýsku a jednotliví experti z krajské kriminálky podávali jednoduchá hlášení, která shrnovala dosavadní šetření.

„Jde nepochybně o kostru ženy, jak by nasvědčoval křížek kolem krku, která...“

„Pardon, aby bylo hned jasno, přesto, že jste vyhrabali ten křížek, jde zcela jistě o kostru muže asi třiceti let starého“, opravil svého kolegu jeden ze starších pátračů, o kterém se vědělo, že má velmi slušné medicínské znalosti a zkušenosti.

Křížek, ano, ten křížek, klikatá dráha řetízku se rýsovala mezi krčními obratli a zemí sotva znatelnou šedivou a mnohokrát přerušovanou stopou, ale křížek sám byl ze zlata, takže zachoval dobře svoji konzistenci. Byl zapadlý mezi žebry až zcela na levé straně hrudníku, blízko místa, odkud se tak nevděčně vzdálila levá ruka.

„Kromě křížku byl nalezen kapesní nožík s kostěnou střenkou...“, pokračoval další z kriminalistů, ale podotkněme ještě, že to, co nazval kapesním nožíkem se podobalo spíše spečené hroudě rzi, „dále dvacet šest knoflíků, drátky, očka a přezky od šlí a podvazků a několik drobných rakousko-uherských mincí...“.

Při hlášení se kriminalista skláněl nad kostrou a ukazoval na jednotlivé jmenované nálezy. Nakonec se vytasil s velmi zrezivělým plechovým pouzdem, které přidržel v ruce. Vypadávaly z něj úplně ztrouchnivělé zbytky papíru.

„Bylo to asi pouzdro na tabák a na papírky, dříve si do toho dávali také doklady a peníze, zvláště když se cestovalo. Tohle jsou zřejmě zbytky dokladů. Dám to na analýzu, ale moc si od toho neslibuji, je z toho papírová drť. Ale peníze tu nebyly, za starého Rakouska-Uherska měly bankovky výborný papír, ty by vydržely více. Ani jinde jsme stopy po penězích nenašli, kromě těch pár šestáků. Je to celkem jasné...“.

Co bylo jasné, to ostatní věděli a nikdo se na nic ani neptal. Na řadu přišel opět kriminalista medik, který s poměrnou přesností odhadl stáří nálezu na padesát let.

„Vražda se tedy stala asi před padesáti lety, pane bože, abychom to raději předali archeologickému ústavu, nebyl jsem ještě na světě. Ne, o tom nepochybuji, že to byla vražda. Tenkrát by nikdo nepochoval svého blízkého mimo hřbitov, jinak by ho viděl každou noc u své postele. Vlastně ani dneska ne. A pak to hlavní, podívejte se...“, shýbl se ke kostře a pootočil uvolněnou lebkou tak, že se prázdné očníkové důlky, v nichž pohyblivé zaschlé hrudky země nahrazovaly těkající panenky, znovu zahleděly do hlouby země. „Tadyhle, vidíte, ty dvě malé fraktury lebky způsobené asi nějakým tupým předmětem. Samy o sobě ještě nemusely být smrtelné, ale...“.

Celkem tichý rozhovor kriminalistů, chvíli stroze úřední a chvíli více odbornicky familiární, pokračoval dále. Od pomalých klidných pohybů vyšetřovatelů se poměrně odlišovala hbitost a nervózní trhavé pohyby fotografa, který za ostrých záblesků fleše pořizoval snímky jednotlivých detailů, o nichž se právě hovořilo.

Komisař náhle zvedl hlavu od svého notýsku a zahleděl se překvapeně na postavu, která se odtrhla od kordonu a blížila se k nim. Pak se stejně překvapeně podíval na velitele místní bezpečnosti. „Poručíku, říkal jsem vám přece, abyste sem nikoho nepouštěl. Při tomhle nás nikdo nesmí rušit!“

Poručík jen pokrčil rameny a bezradně se díval na shrbenou postavu stařenky. Marie Kozáková prošla davem, minula nevšimavě policistu, který tvořil řetěz kordonu. Příkop a vykopaná zemina ji tentokrát přinutily odbočit z cestičky, kterou ušlapala za půl století jen ona sama, a projít dobře znatelným obdélníkem, který zůstal po zbouraném domku. Když mýjela skupinu kriminalistů, kteří stáli nad obnaženou kostrou neznámého člověka, ani se po nich neohlédla a cupitala nevšimavě dál směrem k vyvrácené brance, aby se dostala k nádražnímu plotu, odkud se dívala na zelené mokřiny s bílým příkrovem mlh. V poslední době zahlédla v zahradě pohybovat se více lidí – když bourali domek a vyměřovali trasu výkopu, ale nic z toho nechápala a ani jí to nezajímalo. Žila si ve svém vnitřním světě, který byl pro ostatní lidi tajemstvím – a snad i pro ni samou byl nerozlušitelným mechanismem. A jestli bylo dnes v zahradě trochu více lidí, co na tom, chodí si svojí cestou už padesát let, a v zahradě se pohybují mravenci, kosové, ježci, myši, lidi, vichřice vyvracejí stromy a lámou větve, velká jabloň u pěšiny třicet let kvete, plodí, a pak hyne, ale směr utkvění se nemění, stejně tak stříbřité opary na jihozápadě. Nechápe dnešní svět a celý svět nechápe silokřivky jejích pohybů městem.

Komisař se obrátil na nejbližšího příslušníka místní bezpečnosti: „Proboha, co je to za babku!?“ Odpovědí bylo mávnutí rukou, ale jeho kolega, který si přišel připálit cigaretu, naznačil krouživým pohybem na čele, co si o babičce Kozákové myslí.

Předák kopáčů, který pozoroval celou scénu, vysvětlil komisařovi: „Blázen, ženská, čeká padesát let na svého milého, který odjel do Ameriky. Teď ho jde zase vyhlížet na nádraží.“ Pak se trochu zarazil a podíval se kose na kostru neznámého nebožtíka. Spiklenecky se nachýlil ke komisařovi a potichu dodal: „Kdoví, jestli to zrovna není tenhle! Bydlela tady...“

Práce kriminalistů i kopáčů v zanedbaném sadu skončily, v pátrání po totožnosti objeveného nebožtíka se ještě pokračovalo, ale všem zúčastněným bylo brzy jasné, že půjde do ztracena, případ se odloží, a pak se na něj zapomene. Několik pamětníků, kterým rozum ještě trochu sloužil, celkem bezpečně odhadlo, o koho jde v té zahradě u Kozáků a kdo ho tam zavraždil a zahrabal. Komisaři se ledacos doneslo a také on si poměrně snadno zkonstruoval vysvětlení. Ale to všechno málo znamenalo. Potencionální viníci již nebyli na tomto světě. Nebylo ani žalobců, ani svědků. Vlastně tu byl jediný, ale ten nepřicházel v úvahu. Bylo by lidské probudit tohoto svědka z tak dlouhého snění po tolikeré nelidskosti v jeho životě? Zcela zbytečné, Marie Kozáková by stejně nic nepochopila. Ještě nějaký čas chodila k nádraží a dívala se k jihozápadu. Mlžný příkrov nad mokřinami už asi neviděla. Žila mimo čas i prostor až do bezčasů smrti. Za několik let potom zmizela i mlha nad proláklinou a v těch místech na jihozápad od města se rozlilo velké jezero údolní nádrže, jehož odlesky oslňují nové generace, které projíždějí směrem k hranicím.